

DE REFORMATIE

Weekblad tot ontwikkeling van het Gereformeerde leven

Onder redactie van Prof. Dr F. J. J. Buijtenlijk, Dr K. Dijk, Dr V. Hepp en Dr B. Wielenga

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo, (N.O.I.); J. van Andel, 's-Gravenhage; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beers, Grand Rapids, Michigan (Noord-Amerika); Dr Joh. C. Breen, Amsterdam; Prof. Dr F. W. Grosheide, Amsterdam; Dr W. G. Harrenstein, Medan; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, Tiel; Dr B. A. Knoppers, Almelo; Dr J. G. Kunst, Arnhem; Dr H. W. Laman, Assen; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, Den Haag; Dr F. C. Meester, Rotterdam; Dr J. C. de Moor, Utrecht; Prof. Dr J. Helderbos, Kampen; Dr J. C. Rullmann, Utrecht; Dr K. Schilder, Gorinchem; J. Schouten, Rotterdam; Dr W. J. A. Schouten, Kampen; Dr J. Thijss, Meppel; Dr H. W. van der Vaart, Smit, 's-Graveland; Dr D. H. Th. Vollenhoven, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Anna Jacoba Polder; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:

Dr. V. HEPP, Paul Krugerstraat 55, Watergraafsmeer.

Drukkers-uitgevers:

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.

Tel. No 58 — Postrekening No 30000.

Abonnement: f 1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.

Voor 't Buitenl. en Ned-Indië f 7.50 (voor Amerika \$ 3) p. jaar.

Advertentiën: 35 ct. p. regel. Familieberichten 25 ct. p. regel.

BERICHT!!

Tot nadere aankondiging gelieve men stukken, voor de Redactie bestemd, naar de Uitgevers te Goes te zenden. Gedurende het zomerreces staat alle correspondentie der Redactie stil.

Met zende daarom ook geen „Stemmen uit onze Kerken“.

EINDREDACTEUR.

(N.H.O.I.) Gebrek aan kennis II. — Uit de Schrift: Verlegenheid (Ps. 27:13). — Populair-wetenschappelijke reeksen: Aesthetische Christusbeschouwing III. — Perschoon. — Kerknieuws.

GEBREK AAN KENNIS.

II.

In het vorig artikel is er op gewezen, dat de geloovige naar het kennen der gansche waarheid, die ons door God is geopenbaard, heeft te streven en dat gebrek aan kennis der waarheid bedenkelijke gevolgen na zich sleept en voor den geloovige zelf en voor ons kerkelijk leven.

Is dit zoo, dan moet tegen het verschijnsel, dat de kennis der waarheid in onze kerken, zij het al niet in alle kringen in even sterke mate, achteruitgang vertoont, de strijd worden aangebonden. Dan moet beproefd worden het peil der kennis te verhoogen.

Allereerst komt eigen onderzoek hier in aanmerking.

Er wordt gelukkig in onze kringen betrekkelijk veel gelezen. Doch men kiest maar al te zelden boeken van Schrift-uitleggenden of leerstelligen inhoud. En nu beweer ik in het minst niet, dat men zijn lectuur tot zulke geschriften zou moeten beperken. De ontwakende behoefte aan belletrische groot ik voel met vreugde. Ook onken ik niet, dat de sociale vraagstukken, die zich in onzen tijd met zulk een kracht naar voren dringen, op onze belangstelling recht hebben. En ik ben er verre vandaan, het lezen van ontspannings-lectuur te veroordeelen. Maar dit alles mag niet op den achtergrond schuiven, nog veel minder verdringen het lezen van zulke boeken, die ons Gods Woord beter leeren verstaan. Dat moet in onze kringen meer algemeen beseft worden. Niet het minst door de jongeren onder ons. Sterk wil ik er dan ook op aandringen, dat de lectuur van werken, die de kennis der waarheid Gods pogen te vermeerderen en te verdiepen en het onderzoek van de Schrift zelf een belangrijke plaats in het leven van de leden onzer kerken zal innemen. Wij moeten zeker er naar streven, op de hoogte te zijn van onzen tijd, maar dit mag niet ten gevolge hebben, dat we niet meer op de hoogte zouden zijn van hetgeen onze God ons in Zijn Woord heeft geopenbaard.

Maar in de tweede plaats zullen de Dienaren des Woords er zich rekenschap van moeten geven, dat het hier genoemde verschijnsel zich voordoet en het, zooveel in hun vermogen is, moeten bestrijden.

Een middel van groote beteekenis om uitbreiding van dit verschijnsel tegen te gaan is wel de catechisatie. Ik pleit niet voor een intellectualistische catechese; ik erken dat de catecheet zich niet alleen tot het verstand, maar ook tot den wil en het gemoed zijner leerlingen heeft te richten en dat de catechese niet een theoretisch, maar een praktisch doel moet hebben. Doch dat neemt niet weg, dat de Dienaren des Woords zich mijns inziens moeten beeyveren om een zoo groot mogelijke kennis der waarheid bij de jeugd aan te brengen. Het wordt ons, predikanten, wel eens voorgehouden, dat we van de catechisanten geen kleine theologen behoeven te maken. Naar mijn ervaring bestaat er echter niet veel gevaar voor, dat ze dat worden zullen: de hedendaagsche jeugd heeft voor theologie

al heel weinig belangstelling. Wat we er in kunnen krijgen, dat moeten de jongelui in den regel heel noodig weten. En het zijn niet de slechts gemeenten, waar predikanten gearheid hebben, die de kunst verstaan, een geslacht te kweken, goed thuis in de waarheid.

Ook dienen de kerkeraden bij het onderzoek, dat zij instellen vóór het afleggen der openbare belijdenis des geloofs, zich wel goed af te vragen, of er wel voldoende kennis der waarheid aanwezig is bij degenen, die den toegang tot het Heilig Avondmaal vragen. Wanneer er een groot aantal tegelijk onderzoek wordt, valt dit heel moeilijk te beoordeelen. Mijns inziens moet slechts bij een betrekkelijk klein getal tegelijk het onderzoek worden ingesteld. En een kerkeraad behoort er niet voor terug te deynzen, als iemands kennis der waarheid te gering blijkt, hem af te wijzen. Wie belijdenis doet in de Gereformeerde kerk, belijdt zeker zijn persoonlijk geloof in Christus, maar belijdt ook zijn instemming met de Gereformeerde belijdenis. En zal dat betuigen van instemming geen paskwil zijn, dan moet de belijder ook met de Gereformeerde belijdenis bekend wezen. De menschen zeggen gaarne: het komt op de kennis niet aan. Laten de kerkeraden tonen, dat het zeker niet alleen, maar dat het toch welterdage óók op de kennis aankomt. Wie belijdenis doet, wordt compleet lid der Gereformeerde kerk en zal hij dat kunnen zijn, dan moet hij in „de denken levenssfeer der kerk“ geen vreemdeling wezen. Prof. Hoekstra schreef in zijn artikelen over „Reformatie van de catechisatie“: „Het is in bepaalde gevallen moeilijk te omschrijven, welk minimum van kennis voldoende kan geacht worden, maar bij normale personen geldt als eisch, dat het minimum niet te laag gesteld moet worden. Zal iemand als lid van een Gereformeerde kerk meeleven, dan moet hij den hoofdinhoud van de Gereformeerde belijdenisschriften kennen en verstaan... Heldere kennis van de geloofsleer is voor een kerklid bestliste eisch.“ En als het bij het onderzoek blijkt, dat er een aanmerkelijk gebrek aan kennis van de leer onzer kerk bestaat, dan geloof ik dat men niet moet aanzien, zulk een catechisant te zeggen, dat hij eerst nog eens een jaartje met trouw en ijver het catechetisch onderwijs zal moeten volgen. Zeker kunnen er gevallen voorkomen, waarin men gevoelt, ondanks het geringe der kennis iemand niet te mogen afwijzen, maar dit zijn uitzonderingen en het moeten uitzonderingen blijven.

Vooris verdient het aanbeveling, dat de Dienaren des Woords geregelde samenkomsten houden met belijdende leden om onze belijdenisschriften te bespreken en vragen te behandelen, die op godsdienstig gebied in onzen tijd aan de orde zijn, en evenzeer dat bij het huisbezoek gewezen wordt op het hooge belang van kennis der waarheid en de leden der kerk worden opgewekt tot het onderzoek van Gods Woord en tot het lozen van lectuur, waardoor hun inzicht in de openbaring Gods verhelderd en verrijkt kan worden.

En eindelijk kan vooral de prediking veel doen tot bestrijding van het gebrek aan kennis der waarheid. In de prediking behoort de uiteenzetting der waarheid niet te ontbreken. De verleiding is voor een prediker groot om dogmatische stoffen of teksten, die een nog-al breede verklaring eischen, te laten rusten of om, al neemt hij zulk een stof, van uiteenzetting en verklaring heel gauw af te stappen. Hij weet het immers: daar zijn er onder zijn gehoor — en hun getal wast in onze dagen — die niets anders wenschen dan een toespraak van mystieken inhoud: wat heeft men aan die verklaring van de Schrift en aan die uiteenzetting der ware leer? laat de prediker ons hart roeren en onze ziel streelen, laat hij van het leven en niet van de leer spreken! Hij weet: er zijn anderen, die ook een preek willen, die zich niet met het leven, maar dan niet met het innerlijke, doch met het uitwendige leven bezighoudt; de preek moet over de gebeurtenissen en

toestanden van onzen tijd handelen en „op alle terreinen“, vooral op het sociale, zich bewegen; dan is ze praktisch, maar wat heeft men in de praktijk aan exegese en dogmatiek? Beide groepen verledigen een stuk waarheid. En ik denk er niet aan, het op te nemen voor een dorre en schoolsche dogmaprediking; ik geef toe dat er een dogmatische prediking zijn kan, die, zooals „De Heraud“ zich onlangs uitdrukte, „geestdoodend op de gemeente werkt“. Ik onken volstrekt niet, dat de prediker geroepen is, te vertolken wat het Woord Gods te zeggen heeft voor het inwendige en voor het uitwendige leven; maar ik ben van meening dat onze prediking toch een exegetisch en dogmatisch karakter moet dragen. Ze heeft tot taak het Woord Gods te verklaren, de waarheid, die God geopenbaard heeft, te ontvouwen. De gemeente moet door de prediking ook in de kennis der waarheid opwassen.

Niemand denke, dat deze artikelen voor het intellectualisme het pleit zouden willen voeren. Maar men spreekt tegenwoordig wel eens wat spoedig van intellectualisme. Door menschen van euhische geestesrichting zal op de Gereformeerde beschouwing altoos het brandmerk van intellectualisme gedrukt worden. Wij moeten voor deze beschuldiging niet terugschrikken en haar nog veel minder gaan overnemen, maar de groote beteekenis van de kennis der waarheid handhaven.

Reeds heb ik, naar ik meen, voldoende doen uitkomen, dat het niet genoeg is, als onze kerkleden maar verstandelijke kennis bezitten. Het moet geloofskennis zijn. Maar deze behoort er dan ook te wezen.

Zeker, de leden der Gereformeerde kerk moeten allereerst christenen zijn, levende lidmaten van Christus. Maar een christen is toch de zalving van Christus deelachtig en dat houdt in, dat hij ook tot profeet is gezalfd, tot belijder der waarheid Gods. En het is zijn roeping om, onder de leiding des Heiligen Geestes, in die waarheid in te dringen, opdat hij des te beter zijn profetisch ambt kunne bedienen.

M.

J. THIJSS.

UIT DE SCHRIFT.

Verlegenheid.

Zoo ik niet had geloofd, dat ik het goede des Heeren zou zien in het land der levenden, (ik ware vergaan). Psalm 27:13.

Ik ware vergaan.

Zoo heeft onze Statenvertaling den zin van dit Schriftwoord trachten aan te vullen en te verduidelijken.

En onze psalmberijming breidt dat nog uit en zingt: „Mijn God! waar was mijn hoop, mijn moed gebleven? Ik was vergaan in al mijn smart en rouw.“

In zekeren zin is deze invoeging jammer. Want de fijne gedachte van des dichters uitspraak is daardoor, zooal niet verloren gegaan, dan toch voor het minst zeer verflauwd.

Immers, van dat alles schreef de psalmist niets. Hij zeide niet meer dan: „Zoo ik niet had geloofd, dat ik het goede des Heeren zou zien in het land der levenden...“ Zie het slechts na in uwen bijbel. Maar dan loopt de zin niet af, zegt ge.

Just, dan loopt de zin niet af; en dat is nu de kenmerkende gedachte van dit Schriftwoord, en deze gedachte is door die aanvulling ongetwijfeld op den achtergrond geraakt.

David begint met zich het geval in te denken, indien hij in dit leven eens niet geloofd had het goede des Heeren te zullen zien: „Zoo ik niet had geloofd...“

en dan houdt hij op; de zin breekt af; dat wil zeggen: dan weet David niet meer.

Zoo ik niet had geloofd... Ja, wat dan? De dichter blijft in zijn woorden steken.

Voelt ge, dat de eigenlijke kracht van dit Schriftwoord zit in datgene dat verzwegen wordt? Juist dat afbreken geeft hier het puntje van den zin. Het toont de verlegenheid, het niet meer weten, het aan-het-eind-zijn van David.

Hoe donker waren zijne omstandigheden. Gij kunt het lezen in dezen psalm. Maar, als in dat alles het geloof hem had ontbroken, het geloof dat hij het goede des Heeren zien zou: Zoo ik niet had geloofd... ja... wat dan?

Kennen wij deze verlegenheid?

Ze is eene der schoonste gestalten van den Christen.

Het goede des Heeren — dat is hier de vriendelijke gunst, de genadige gezindheid Gods tot den mensch.

En te gelooven het goede des Heeren te zien — dat is vast te houden, ook in de donkerste omstandigheden, dat de Heere een genadig God voor ons is en dat Hij zijne gunst over ons zal doen lichten.

En hoevelen zijn er nu, helaas, die ganschelijk niet verlegen staan, wanneer zij dat geloof en dat uitzicht missen. O, als ze geen hope meer hadden op het goede dezer wereld — ja — dan waren ze aan het einde; maar de gunst Gods hebben ze nimmer noodig gehad en zonder het uitzicht daarop kunnen zij het derhalve zeer wel stellen.

En ach, hoe dikwijls ontbreekt die heilige verlegenheid ook bij den Christen. Schoon hij in de genadige gezindheid Gods tot hem, al zijn heil gezocht en gevonden heeft — wat zijn er soms tijden en gelegenheden, waarin hij nog volstrekt niet verlegen is, als de zekerheid van die gunst des Heeren in zijne ziel ontbreekt. Omstandigheden, waarin hij op het punt waarop David ophoudt, nog heel wat zou weten te spreken en in 't geheel nog niet aan het einde zou zijn. Zoo ik niet had geloofd — ja — dan stonden nog allerlei andere wegen open.

Nee, deze verlegenheid siert den Christen niet altijd.

Maar o, hoe mint de Heere het, als Hij haar opmerkt; als Hij ziet, dat zijn kind, wanneer het den blik op God heeft verloren, niet meer weet wat er nu van hem worden zal. Zulk eene gestalte is eene verheuging voor het hart Gods; immers daarin wordt Hij geëerd als het Hoogste Goed, waar zonder den mensch niets goeds meer overblijft. En die mensch zelf ervaart, dat zulk een toestand zoo onschatbaar goed is voor zijne ziel; want het zet zijne voeten zoo vast op den rotssteen des heils en geeft hem de genadige gezindheid Gods zoo verkwikkend te ervaren.

Nog eens, kent gij deze verlegenheid?

Gij zult toch uwe oogenblikken moeten hebben, waarin dit woord uwe zielsbelijdenis wordt; oogenblikken waarin „het goede des Heeren“ u zoo noodzakelijk is, dat ge daarzondert nergens meer licht of uitkomst aanschouwt.

Indien ge daarnevens dan nog allerlei steun en uitweg ziet, bidt den Heere dat Hij u zoo afbreke en ontdekke aan uwe hulpeloosheid, dat de genade

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Aesthetische Christusbeschouwing.

III.

(Eerbied voor het „Christusgeheim“)

Zoo zou reeds de aesthetische Christusbeschouwing in haar uitgangspunt een onherstelbare fout maken, indien ze zich bezighield met den Christus als Koningsmensch, den Christus triumfator; al zou dan in dit geval hij meer positief-geloovige naturen het gevaar zich vanzelf nog eenigermate beperken, omdat hier het ontbreken van alle aanknoopingspunt voor zinnelijke waarneming al te zeer in 't oog springt.

Maar....

Ziehier nu echter het eigenaardige, dat de aesthetische Christusbeschouwing zich het liefst vermeit in den Christus, die op aarde onder ons gewoond heeft. En dan vooral de Christus crucifixus, de Christus aan het kruis, heeft haar geboid. Men heeft eigenlijk Willem Kloos maar wat laten praten, toen hij zei:

Niet, dat Gij stierft, hoozhangend aan een staak,
Vol-lieve Christus, was het waarlijk zware,
Waarom wij treurig op Uw beeltenis staren,
Een oogwenk poozend in des levens taak...
Want och! — afschoon een priester 't zeggen
[laak].

Elk mensch moet, andre Christus, door de jaren
Zoo veel ellende en killen smaad ervaren,
Dat Hemelpoort hem lijkt de muil des Doods...
[o, vaak].

Nee, dat Gij wierdt geboren, vreemde
[Kleine].

Met heel uw leven vóór U van gedroomd
En hoop, op 't laatste gesmoord in bittere pijn —

Gods in Christus het eenige woord waarin nog heil voor u ligt.

Dan is tot u gesproken wat David op dit Schriftwoord volgen laat: „Wacht op den Heere, zijt sterk en Hij zal uw hart versterken, ja wacht op den Heere“.

En laat ieder die van „het goede des Heeren“ alléén leerde leven en in het geloof zijne kracht vond, zich toch gedurig dit zuivere kenmerk des geloofs aanleggen. Zette hij zich telkens in stille aandacht neder, om dit geval in te denken: Zoo ik niet had geloofd, zoo ik eens niet geloofde in de genade Gods — mijne ziele, wat hebt ge dan te zeggen, wat houdt ge dan over! — opdat ge opnieuw in heilige verlegenheid komt; u weer vergewist dat er buiten de gunst Gods niets voor u overblijft, en gij in die verlegenheid bij vernieuwing uwen God in de armen zinkt, met de zielskreet, waarmee deze psalm aanvangt: „De Heere is mijn Licht en mijn Heil.... de Heere is mijn levenskracht!“

U.

v. A.

PERS-SCHOUW.

Prof. Bavinck *

Nog altijd is onze Pers over Prof. Bavinck niet uitgesproken.

Van de vele stemmen doe ik hier nog enkele hooren.

„Utrechtsch Dagblad“ (Ds J. C. Rullmann):

Bavinck kenmerkte zich steeds door een groote mate van waarkeering voor den tegenstander, telkens diens goede zijde sympathiek naar voren brengend.

Nog hoor ik 't hem zeggen op het Standaard-jubiläum in 1897: „Ik zal den heldenmoed eeren, waar ik dien vinde. Ik zal hem eeren in Thorbecke, als hij optrekt tegen het conservatisme; in Multatuli, als hij in verontwaardiging de Droogstoppers geest en het opneemt voor den verdrukten Javanen. In alle helden van ons geslacht, die, op wat terrein dan ook, met de kracht der gewoonte en traditie hebben gebroken, en die in het besef hunner roeping en naar de inspraak van hun hart gesproken hebben, omdat zij niet zwijgen konden. Ik zal hem eeren in de profeten en apostelen, in de martelaren en hervormers, die meer dan de macht der menschen, ook de machten der duisternis hebben weerstaan. Vergunt mij, dat ik hem ook eere in al de mannen van den Revell en de Scheiding, in Bilderdijk en Da Costa, in De la Saussaye en Van Oosterzee, in Groen van Prinsterer en Keulenius, en ook in hem, die meer dan zij allen de banierdrager van het Calvinisme mag heeten.“

„De (Groene) Amsterdammer“ (prof. Anema):

Hij had nog vele plannen, met name begeerde hij nog, om de eischen en gevaren van den nieuwen tijd uiteen te zetten, dien wij na den wereldoorlog tegemoet gaan; hij kon het moeilijk dragen, dat zelfs mannen van betekenis naar zijn meening daarvoor niet genoegzaam oog hadden. Het heeft niet mogen zijn. Ons Christenvolk, ons Nederlandsche volk zal zonder zijn voorlichting dien tijd moeten ingaan. Maar hij heeft ons in zijne talrijke werken een schat van levenskennis en levenswijsheid nagelaten, die nog lange jaren een bron van steun en kracht kan zijn voor wie niet schuwt te graven in de diepte.

Grootmeester in de Godgeleerdheid, maar tevens een trouw dienstknecht en een gehoorzaam en

Dat is 't alle, waarom wij, stil en vroom,
U moeten eeren als den armen Hooze,
Die door zijn ideaal-zijn werd bedrogen. *)

Ik zeg, zijn verwanten hebben hem laten praten. Ze konden ook niet anders. Want juist omdat lijden zoo diep in alle menschenleven ingegaan is, juist daarom houdt de aesthetische Christusbeschouwer zich zoo gaarne met den lijdende Christus bezig; hier is immers alles subjectivisme? Wat volgens Kloos de aandacht van den gekruisden Christus moest afwenden, dat is juist de oorzaak geworden, dat het kruis de lievelingsdroom werd van deze kunstenaarszielen, het kruis en daaraan, naar Annie Salomons,

..... de Smartengod,

Dragend der gansche aard' ellende en wee“.

Maar in plaats van nu de verschrikkelijkheid, de benauwenis van den gekruisden Christus te zien door het geloof — want het kruis is aan de buitenzijde rauwe werkelijkheid en wil niet anders zijn — in plaats daarvan, zeg ik, zet men het op dit standpunt geroofde licht van liefde en liefdes-schoon op den standaard om nu de bloedigheid van het kruis in lieflijk schemerdonker te zetten. Dan is er de „schoone Christus“, hij is er alleen, hij is er altijd.

Maar als Jezus nog op aarde sprak, dan zou hij dat enthousiasme tegengaan. Hij zou tot die soms eerlijke, maar in elk geval ongehoorzame bewonderaars zeggen: „Wat noemt gij mij schoon? Niemand is schoon, dan Eén, namelijk God! Ik ben naar de uitwendige zijde enkel verschrikkelijkheid, enkel wanhopigheid. Mijn schoonheid is een messiaansch geheim nog Is dat u niet door

*) W. Kloos, Verzen III, 1913, Kruisfeest.

liefschijnend kind van den God, Dien hij belooft — zoo zal zijn nagedachtenis onder ons blijven voortleven.

„Oude Paden“ (Ds J. J. Knap):

Een overrijk leven werd door het heengaan van dezen geloovigen denker afgesloten. Forsch als een diepgewortelde eikenboom stond hij daar jaren achtereen in 't midden der theologische wereld. Zijn plaats was in het heerscheende midden, terwijl het jonger en lager plantsoen zich rondom hem groepeerde, beschaduwde door de kennis van 't heeren machtingen geest, die zich nooit opdrong. Koningen zijn altoos bescheiden. Ten minste de koningen van het intellect. Hun majesteit doet zich onopzettelijk gevoelen. — zij schuwt 't brutale trompetgeschal.

Zijn koningschap werd algemeen erkend.

„Gereformeerd Kerkblad voor Drente en Overijssel“ (Ds H. W. Laman):

Bavinck was onze afgod. We hielden van af onze professoren in allerlei toonaard; maar Bavinck was onze glorie. We hadden hem zeer lief, niet omdat hij zoo verbaazend aardig was, want hij bleef de professor, hoewel zonder eenige professorale pedanterie; hij was heel goed te benaderen, maar hij bleef toch de professor, zoo maar vanzelf. Hij was niet ontogankelijk voor een gezellig praatje in het bekende professorale kwartiertje, maar het was toch weer anders dan bij de anderen, en hij kon soms geweldig afgetrokken wezen, zoodat we er allen zwijgzaam van werden. Doch lief hadden we hem meer dan iemand, lief met groote vereering. Hij was voor ons Bavinck! Dat zei alles.

„Watergraafsmeersche Kerkbode“ (Erica):

Het was in de negentiger jaren, tijdens de besprekingen der vereniging. Dr Bavinck zou in Amsterdam optreden. O, ieder kerkgebouw was te klein. Maar zoo vol als toen de Nieuwe Kerk op de Keizersgracht was, zagen wij het nooit. En als dan de jonge professor, in zeker opzicht nog staande aan het begin van zijn loopbaan, zal spreken en Gods Woord ontsluit, dan klinkt het „Tijd is geld“. Zoo spreekt de wereld, maar ik zeg u, „Tijd is genade“, en bepaalt hij de Gemeente in die ure bij Joh. 9:4: „Ik moet werken de werken, Desgeenen Die Mij gezonden heeft, zoolang het dag is, de nacht komt, wanneer niemand werken kan“. — Woord van ontzaglijken ernst, van rijke beteekenis.

Gewerkt zoolang het dag is heeft Dr Bavinck. Wie zal het ontkennen? Gewerkt tot het hart niet meer kon. Wat moet dat laatste jaar geweest zijn voor zulk een werker. Te wachten — te wachten, onder doodsbenuwigheden, toen ziel en lichaam werden ontroerd....

Evenals Prof. Biesterveld heeft Prof. Bavinck eenigen tijd in de Watergraafsmeersche gewoond. Wanneer de hoogleraar niet elders in de bediening des Woords voorging, schaarde hij zich met ons onder de prediking. Ds J. L. Schouten heeft hij afkeer bevestigd, terwijl hij na het overlijden van Ds R. P. Haan meermalen in den predikdienst onder ons optrad.

Een zijner laatste teksten, door hem tot grondslag ter overdenking gekozen, was Psalm 4:7: Velen zeggen, wie zal ons het goede doen zien? Verhef Gij over ons het licht Uws aanschijns, o, Heere!

„De Wachter“ (Ds B. Doekes):

Bavinck was geen strijder, hij was innich van aard, zelfs zoo, dat hij in de kwestie-Netelenbos zich op den achtergrond hield. Hij is meegegaan naar Leeuwarden om als adviseerend lid der Synode

het geloof ontdekt, dan is elke schoonheidshulde hier bij mijn kruis versmading van mijn diepste wezen.“

En wanneer zij dan zouden zeggen: maar: „daar in den doodsingang ontbloeit de liefde met purperen bloemen; daar versmelt het beeld van den lijdenden Christus, die de doornenkroon draagt met dat van den bemetschen Bruidgom en door den nevel der smarten siddert het glanzende der zaligheid“; dan zou hij hun vragen: geloof gij dat of droomt gij dat maar? En: hetgeen God gescheiden heeft door den kloof des doods, zult gij niet „versmelten“.

En zoo komen we tot het tweede, dat ik noemde: hetgeen God verborgen heeft gelaten, zullen wij niet openbaar maken. Wie Christus wil begroeten, wil ervaren, als centraalverschijning, als kernpunt in het geheel van de schoonheidsmomenten Gods, die moet het „Christusgeheim“ eerbiedigen en bewaren. Het is in het wezen der zaak protest tegen den gang des heils, het is vergrijp tegen Gods soevereiniteit in het uitrekken, naar Zijn welbehagen, van het laatste wereldbedrijf, in 't welk wij de lamp, die Hij onder het bed houdt, op den standaard willen plaatsen, wij zelf.

En zo is in het wezen der zaak vooral verloocheining van de christelijke mystiek, deze aesthetische Christusbeschouwing. Christelijke mystiek doet de oogen toe en schouwt door het geloof de met wijd-open oogen des geloofs te voren aanschouwde verborgenheden Gods; maar deze zg mystiek doet de oogen op een kiertje open en — dan gaat het schemeren en trillen in wazig beweeg, doch dat trillend schoonheidsleven is niet de objectieve verschijning, maar bestaat alleen door subjectieve zienswijze, alleen in geestelijk optisch bedrog. Is

*) Thomson, Religieuse Poëzie, blz. 8.